

1943, február 10. Bratislava. — Memorandum slovenskej nekomunistickej odbojovej skupiny určené prezidentovi dr. E. Benešovi a čs. vláde v Londýne. V duchu československej národnej jednoty proklamuje požiadavku návratu k predmníchovskej Československej republike.¹

Československá republika, ktorá za dvadsať rokov bola vzorom sociálnej spravodlivosti a národnostnej a náboženskej znášanlivosti, zničená bola brutálnym násilím nemeckého fašizmu. Pravda, len dočasne.

Lud, žijúci na Slovensku, so zánikom Československej republiky nikdy ne-súhlasil a súhlasiť nemôže.

Preto my, ktorým je zem slovenská milá a drahá a ktorí od československej tragédie za oslobodenie Československej republiky bojujeme s nasadením vlastného života, za ktorý boj niektorí z nás úpia už dlhý čas v žalároch, stojíme neochvejne na stanovisku, že slovenský ľud svoj kultúrny a hospodársky rozvoj má zaistený iba v nedeliteľnej Československej republike, stvorenej 28. októbra 1918 a uzákonenej dňa 6. novembra 1918 pod číslom 11. Sb. z. a n.

Rozhodne a dôrazne zavrhuje činnosť tých slovenských činiteľov, ktorí Slovensko by síce radi videli v rámci Československej republiky, avšak na podklade nanúteného žilinského rozhodnutia zo dňa 6. októbra 1938. Súdime, že autonómia by v krátkom čase slovenský ľud priviedla do tej istej situácie, v akej je dnes.

Poučení československou tragédiou i dnešnými ťažkými pomerami, keď pod knutou cudzej nadvlády úpi celý národ, volajúci po československej jednote, získali sme presvedčenie, že politiku Československej republiky v budúcnosti bude treba viesť tak, aby event. politické strany nenarušili jednotu národa. Žiadame preto aj našich československých činiteľov v zahraničí, aby prípadné spory medzi sebou odstránili tak, ako to robíme a pripravujeme aj my tu doma pre dnešok a pre všetky časy.

Čo sa týka vnútorných pomerov v Československej republike, súdime, že jednou z najpálčivejších otázok bude otázka zamestnanosti. Jej riešenie si predstavujeme v duchu jednoty československého národa, a to tak, aby sa riešila na základe parity.

Československej vláde v Londýne, ktorú pod vedením pána prezidenta dr. Eduarda Beneša uznávame my, Slováci doma za jedine legálnu vládu nášho národa, s l á v n o s t n e s l u b u j e m e, že nijaké vyhrážky koncentračnými tá-

¹ Memorandum vypracovala skupina Benešových stúpencov na Slovensku (J. Kapinaj, inž. Filo, K. Viestová — Flóra, red. Dočkal a d., podľa údajov z dôvernej prílohy A k zpráve F. Uhlířa, SÚA Praha, A 1-53-5) na čele s úradníkom bratislavského ministerstva zahraničných vecí inž. J. Országhom, ktorý tiež priviezol memorandum do Stockholmu, odkiaľ bolo poslom doručené do Londýna. V súhrnnej zpráve o stave odbojového hnutia v Československu z jesene 1943 („Memorandum o súčasnej situácii boje za osvobozenie republiky v českých zemích a na Slovensku“ — AÚD KSS Bratislava) sa o tom ďalej hovorí: „Současne s memorandumem došla též obsáhlá zásilka písemného materiálu, obsahujícího cenné informace, týkající se všech stránek veřejného života na Slovensku. Po poslu, který zásilku doručil, odeslal prezident Beneš zpět dotazník, týkající se všech důležitých politických otázek, který byl později podrobně zodpověděn v průběhu další korespondence“. V zpráve sa ďalej uvádza, že memorandum došlo do Londýna na začiatku marca 1943.

Text memoranda doviezol do Londýna tiež V. Radakovič (viď dokument čis. 6.). Memorandum sa stalo podnetom k vydaniu neslávne známeho vyhlásenia čs. vlády z 30. 6. 1943 (viď ďalej dokumenty čis. 13 a 14). Memorandum publikujeme podľa odpisu, ktorý urobil na začiatku augusta 1943 v Londýne Vl. Klecanda. Pôvodný text, ktorý mal obsahovať aj podpisy autorov, sme nemali k dispozícii.

3

[1943, február, Bratislava.] — Zpráva o vnútropolitickej situácii na Slovensku s návrhmi na riešenie osudu slovenského národa v rámci nacistického Nemecka predložená hlavnému úradu ríšskeho vodcu SS.¹

Tajné!

Situačná zpráva

- I. *Vnútropolitická situácia.*
II. *Národopolitická situácia.*

I. *Vnútropolitická situácia.*

Vývoj celkovej situácie si nevyhnutne vyžaduje, aby sa bezpodmienečne aj na Slovensku zvýšilo vojnové nasadenie. Z toho vzniká zvýšené vnútropolitické napätie a ťažkosti. Tieto predovšetkým vyplývajú z neporiadkov v zásobovacej situácii (pozri prílohy 4, 5, 6), labilnej nálady obyvateľstva a rozkladu, zapríčineného nepriateľskou propagandou a sčasti aj komunizmom (4, 5, 6). Pri snahe zvyšovať vojnové úsilie treba očakávať ďalší odpor v stále otvorenejšie sa šíriacich prejavoch nepriateľstva voči Nemcom.

Skôr než prikočíme k opatreniam, ktoré sú vzhľadom na uvedené požiadavky potrebné, musíme krátko preskúmať základné predpoklady, ktoré od základu charakterizujú dnešnú situáciu.

1. Prezident dr. Tiso sa politicky veľmi široko presadil (2, 7). Podľa zákona je vodcom národa a štátu, strana zaujíma prvé miesto v štáte. Toto mocenské postavenie sa dosiahlo pomocou starých prívržencov za silnej podpory kleru a Katolíckej akcie (7, 8), zapojením Sidorových prívržencov (1, 2, 8) a zdanlivo indiferentných živlov (napr. dr. Karvaša — 8—).

Tiso sa ako realista hlási k ríši. Vnútri sa však opiera o také živly, ktoré sú svojou podstatou, zameraním a pôvodom protinemecké a ktoré patria k rozhodným odporcom poriadku a ideí, ktoré zastáva ríša. Tiso sa usiluje vybudovať Slovensko podľa zásad Katolíckej akcie ako katolícky stavovský štát. Počiatočné maskovanie

¹ V stručnom sprievodnom liste z 19. 2. 1943 G. Berger oznamuje H. Himmlerovi, že mu poslať zprávu o pomeroch na Slovensku a že pripis zprávy so všetkými prílohami odoslal III. oddeleniu hlavného úradu ríšskej bezpečnosti (odd. „Deutsche Lebensgebiete“, SD Inland).

K zpráve je pripojených celkom 15 príloh. Na každej z nich je v záhlaví uvedené meno SS obersturmbannführera V. Nagelera, poradcu SS pri hlavnom veliteľstve Hlinkovej gardy. Pre nedostatok miesta sme niekoľko menej dôležitých príloh vynechali: prílohu 1 (záznam o rozhlasovom prejave K. Sidora z 15. 12. 1942 — k úmrtiu generála jezuitov Ledochovského), prílohu 3 (záznam s charakteristikou K. Murgaša), prílohu 11 (súhrn citátov zo slovenských katolíckych a evanjelických časopisov, ktoré sa nacistom zdali, že sú v rozpore s nacistickou ideológiou), prílohu 12 (obsiahly prejav ministra Macha prednesený 7. 2. 1943 na zhromaždení veliteľov HG v Ružomberku), prílohu 14 (záznam o reakcii londýnskeho a moskovského rozhlasu na Machov prejav v Ružomberku) a prílohu 15 (53-stránkový elaborát prof. Schiera „Aufbau der slowakischen Volkskultur“). — Vlastná Situačná zpráva nemá dátum ani označenie autora. V záhlaví je pečiatka, z ktorej vyplýva, že zpráva došla do SS-hauptamtu, kde bol Berger šéfom, 16. 2. 1943.